

Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΗ ΛΗΨΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ

Σπύρος Σπύρου

Καθηγητής Ανθρωπολογίας και Κοινωνιολογίας

Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

ΤΙ ΛΕΕΙ ΤΟ ΑΡΘΡΟ 12 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ;

- Τα Συμβαλλόμενα Κράτη εγγυώνται στο παιδί που έχει ικανότητα διάκρισης το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης της γνώμης του σχετικά με οποιοδήποτε θέμα που το αφορά, λαμβάνοντας υπόψη τις απόψεις του παιδιού ανάλογα με την ηλικία και το βαθμό ωριμότητάς του.
- Για το σκοπό αυτό θα πρέπει ιδίως να δίνεται στο παιδί η δυνατότητα να ακούγεται σε οποιαδήποτε διοικητική ή δικαστική διαδικασία που το αφορά, είτε άμεσα είτε μέσω ενός εκπροσώπου ή ενός αρμόδιου οργανισμού, κατά τρόπο συμβατό με τους διαδικαστικούς κανόνες της εθνικής νομοθεσίας.

ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΑΡΘΡΟ 12:

- Δεν υπάρχει κατώτατο όριο ηλικίας για το δικαίωμα συμμετοχής των παιδιών.
- Πρέπει να δοθεί προσοχή στις απόψεις των παιδιών σύμφωνα με τις δυνατότητές τους οι οποίες αλλάζουν ενόσω αυτά μεγαλώνουν.
- Κανένα παιδί δεν εξαιρείται από τις πρόνοιες του.
- Η συμμετοχή των παιδιών είναι προαιρετική.
- Οι ενήλικες δεν οφείλουν να συμφωνούν με την οπτική γωνία του παιδιού, αλλά έχουν την υποχρέωση να ακούν και να λαμβάνουν υπόψη τους την άποψη του παιδιού όταν παίρνουν αποφάσεις που επηρεάζουν τη ζωή του παιδιού.

ΙΔΕΟΛΟΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΙ Η ΕΠΗΡΕΙΑ ΤΟΥΣ ΣΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

- Ένα σημαντικό εμπόδιο στην εφαρμογή του Άρθρου 12, είναι ότι οι ενήλικες συχνά υποτιμούν τις ικανότητες των παιδιών θεωρώντας τα ανώριμα, ανίκανα ή ακόμα και παράλογα.
- Η ιδεολογία του προστατευτισμού εντείνει την περιθωριοποίησή των παιδιών με τον περιορισμό των ευκαιριών ανάπτυξης των ικανοτήτων συμμετοχής τους. Έτσι οι ενήλικες νοιώθουν απόλυτα δικαιολογημένοι να παίρνουν αποφάσεις για λογαριασμό των παιδιών.
- Οι έρευνες δείχνουν ότι στον κοινωνικό τομέα τα παιδιά είναι πιο άξια και ικανά για πολύ περισσότερα πράγματα από ότι τα παρουσιάζουν οι ιδεολογίες της φερόμενης ανικανότητάς τους που επικρατούν στη Δύση.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ;

- Συμμετοχή είναι “η διαδικασία συμμετοχής στις αποφάσεις που επηρεάζουν τη ζωή μας και την κοινότητα στην οποία ζούμε. Είναι το μέσο με το οποίο χτίζεται η δημοκρατία και είναι κριτήριο αξιολόγησης μιας δημοκρατίας” (Hart 1992: 5)
- Η συμμετοχή έχει να κάνει με τη λήψη αποφάσεων ή με τη δυνατότητα να επηρεάζουμε αποτελέσματα σε σχέση με τη ζωή μας.
- Η συμμετοχή είναι δημοκρατικό δικαίωμα.

ΠΟΤΕ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΕΙΝΑΙ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΗ;

- Η προσοχή πρέπει να στραφεί από την απλή διαβούλευση στην πραγματική συμμετοχή η οποία βασίζεται στην ενεργή εμπλοκή όλων των παιδιών συμπεριλαμβανομένων των πολύ μικρών, σε λήψη αποφάσεων που να αποβαίνει σε αλλαγή και όχι σε διατήρηση του συστήματος (Lansdown 2005: 17).
- Η ύστατη δοκιμασία για την αποτελεσματικότητα (ή έλλειψη αποτελεσματικότητας) της συμμετοχής των παιδιών είναι ο βαθμός στον οποίο η συμμετοχή των παιδιών επηρεάζει και επιφέρει αλλαγή.

ΕΝΑ ΠΟΛΥ ΓΝΩΣΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ: Η ΣΚΑΛΑ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΤΟΥ ROGER HART

Διάγραμμα: Η σκάλα συμμετοχής του Roger Hart, 1992.

Πηγή: *The Right to Play and Children's Participation, Στο The Article 31 Action Pack, PLAY TRAIN, 1995 by Roger Hart. Όπως παρατίθεται στον Harry Shier, 2001, Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations, σελ. 109, Children and Society 15:107-117.*

Τα παιδιά έχουν τις ιδέες, δημιουργούν τα προγράμματα και προσκαλούν τους ενήλικες να συμμετάσχουν στη λήψη αποφάσεων.

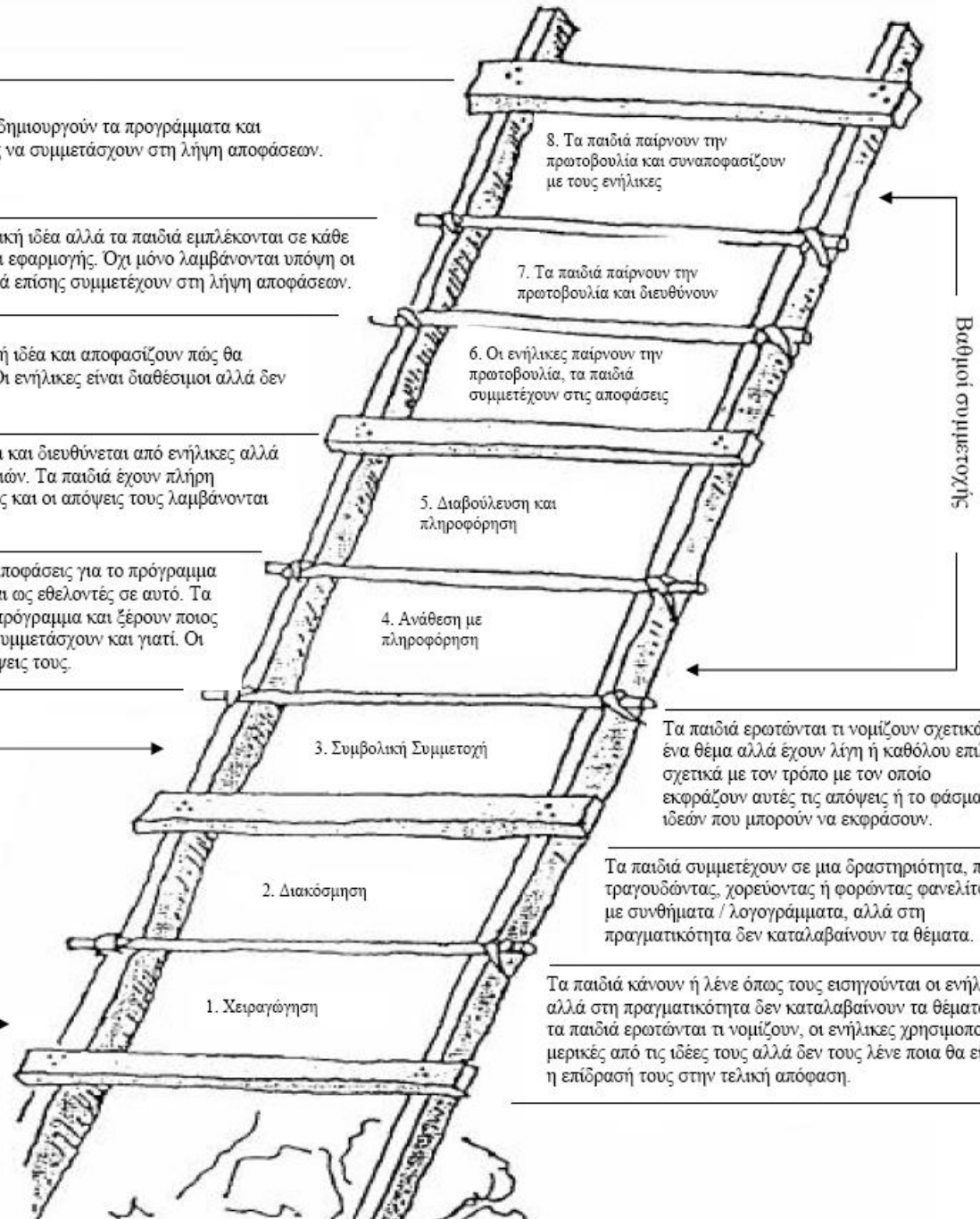
Οι ενήλικες έχουν την αρχική ιδέα αλλά τα παιδιά εμπλέκονται σε κάθε στάδιο του σχεδιασμού και εφαρμογής. Όχι μόνο λαμβάνονται υπόψη οι γνώμες τους αλλά τα παιδιά επίσης συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων.

Τα παιδιά έχουν την αρχική ιδέα και αποφασίζουν πώς θα διεξαχθεί το πρόγραμμα. Οι ενήλικες είναι διαθέσιμοι αλλά δεν παίρνουν τον έλεγχο.

Το πρόγραμμα σχεδιάζεται και διευθύνεται από ενήλικες αλλά ζητείται η γνώμη των παιδιών. Τα παιδιά έχουν πλήρη κατανόηση της διαδικασίας και οι απόψεις τους λαμβάνονται σοβαρά.

Οι ενήλικες παίρνουν τις αποφάσεις για το πρόγραμμα και τα παιδιά προσέρχονται ως εθελοντές σε αυτό. Τα παιδιά καταλαβαίνουν το πρόγραμμα και ξέρουν ποιος αποφάσισε ότι πρέπει να συμμετάσχουν και γιατί. Οι ενήλικες σέβονται τις απόψεις τους.

Μη συμμετοχή

3. Συμβολική Συμμετοχή

2. Διακόσμηση

1. Χειραγώγηση

5. Διαβούλευση και πληροφόρηση

4. Ανάθεση με πληροφόρηση

6. Οι ενήλικες παίρνουν την πρωτοβουλία, τα παιδιά συμμετέχουν στις αποφάσεις

7. Τα παιδιά παίρνουν την πρωτοβουλία και διευθύνουν

8. Τα παιδιά παίρνουν την πρωτοβουλία και συναποφασίζουν με τους ενήλικες

Βαθμοί συμμετοχής

Τα παιδιά ερωτώνται τι νομίζουν σχετικά με ένα θέμα αλλά έχουν λίγη ή καθόλου επιλογή σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο εκφράζουν αυτές τις απόψεις ή το φάσμα των ιδεών που μπορούν να εκφράσουν.

Τα παιδιά συμμετέχουν σε μια δραστηριότητα, πχ. τραγουδώντας, χορεύοντας ή φορώντας φανελίτσες με συνθήματα / λογογράμματα, αλλά στη πραγματικότητα δεν καταλαβαίνουν τα θέματα.

Τα παιδιά κάνουν ή λένε όπως τους εισηγούνται οι ενήλικες, αλλά στη πραγματικότητα δεν καταλαβαίνουν τα θέματα. Η τα παιδιά ερωτώνται τι νομίζουν, οι ενήλικες χρησιμοποιούν μερικές από τις ιδέες τους αλλά δεν τους λένε ποια θα είναι η επίδρασή τους στην τελική απόφαση.

**ΕΝΑ ΠΟΛΥ ΓΝΩΣΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ:
Η ΣΚΑΛΑ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ
ΤΟΥ ROGER HART**

- Τα πρώτα τρία επίπεδα του μοντέλου – συμβολική συμμετοχή, χειραγώγηση και διακόσμηση – αντιπροσωπεύουν έλλειψη συμμετοχής και πρέπει συνεπώς να αποφεύγονται. Συχνά καμουφλάρονται ως συμμετοχή, ενώ στην πραγματικότητα δεν είναι παρά διακόσμηση ή συμβολική συμμετοχή.
- Τα υπόλοιπα πέντε επίπεδα αντιπροσωπεύουν διαφορετικούς βαθμούς συμμετοχής όπου το κάθε επίπεδο συμβολίζει ένα μεγαλύτερο βαθμό εμπλοκής και συμμετοχής των παιδιών.

ΓΙΑΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΝΑ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΝ; ΤΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ

- Οι απόψεις των παιδιών μπορεί να διαφέρουν από αυτές των ενηλίκων και μπορεί συνεπώς να συνεισφέρουν παραγωγικά σε αποφάσεις που θα επηρεάσουν τις ζωές τους (π.χ. στο σχεδιασμό νοσοκομείων).
- Η συμμετοχή επιτρέπει στα παιδιά να εκφράζουν αυτό που είναι σημαντικό για εκείνα και να έχουν το αίσθημα ιδιοκτησίας των αποφάσεων.
- Όταν συμμετέχουν, τα παιδιά αναπτύσσουν χρήσιμες δεξιότητες, όπως την ικανότητα να εκφράζονται και να αμφισβητούν (Ackermann, Feeny, Hart, and Newman 2003,19).

ΓΙΑΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΝΑ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΝ; ΤΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ

- Η συμμετοχή επιτρέπει στους ενήλικες να μάθουν περισσότερα για τα παιδιά και τις απόψεις τους και να αποκτήσουν περισσότερο σεβασμό γι' αυτά.
- Τα παιδιά αναπτύσσουν περισσότερο αυτοσεβασμό, αυτοπεποίθηση και συναίσθηση των δικαιωμάτων τους.
- Η συμμετοχή ενθαρρύνει την ανάπτυξη πολιτότητας των παιδιών και κάνει την κοινωνία πιο δημοκρατική.

ΚΑΠΟΙΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΚΑΛΗΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ

- Ο οργανισμός (π.χ. το Υπουργείο Παιδείας) πρέπει να έχει μία ξεκάθαρη πολιτική συμμετοχής η οποία θα γνωστοποιείται σε όλους τους ενδιαφερόμενους.
- Η συμμετοχή των παιδιών στη λήψη αποφάσεων πρέπει να αποτελεί μέρος της κουλτούρας του οργανισμού (δηλ. όλα τα μέλη του οργανισμού πρέπει να πιστεύουν στην αξία της συμμετοχής και να δουλεύουν ενεργά προς τη διασφάλιση της σωστής της λειτουργίας).
- Μια ξεκάθαρη στρατηγική συμμετοχής πρέπει να καθιερωθεί (δηλαδή πρέπει να καθιερωθούν όλες οι αναγκαίες δομές και διαδικασίες).

ΚΑΠΟΙΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΚΑΛΗΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ

- Το ενήλικο προσωπικό οφείλει να είναι κατάλληλα και επαρκώς εκπαιδευμένο και να δέχεται στήριξη στη συμμετοχική δουλειά του με παιδιά (δηλαδή, να του παρέχονται όλα τα απαραίτητα μέσα για τη σωστή διεξαγωγή της δουλειάς του).
- Προσωπικό και παιδιά εξίσου πρέπει να αναπτύξουν δεξιότητες συμμετοχής.
- Η συμμετοχή πρέπει να επικεντρώνεται στις ανάγκες των παιδιών (τα θέματα που εξετάζονται πρέπει να είναι εκείνα που ενδιαφέρουν τα παιδιά και που επηρεάζουν τις ζωές τους, παρά θέματα που αφορούν ενήλικες και που υπηρετούν τα ενδιαφέροντα των ενηλίκων).

ΚΑΠΟΙΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΚΑΛΗΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ

- Οι συμμετοχικές διαδικασίες πρέπει να συμπεριλαμβάνουν όλα τα παιδιά ανεξαρτήτως ηλικίας, από όλα τα κοινωνικά στρώματα και με διαφορετικά κοινωνικά χαρακτηριστικά (π.χ. τάξη, φύλο, ικανότητα, εθνικότητα, κτλ.) και είναι ευθύνη των ενηλίκων να διασφαλίσουν αυτή τη συμμετοχή.
- Το προσωπικό οφείλει να είναι έντιμο και ρεαλιστικό με τα παιδιά (τα παιδιά πρέπει να γνωρίζουν τι συνεπάγεται η διαδικασία: τι, πότε, πώς, και γιατί και τι ρεαλιστικά μπορούν αν αναμένουν από την διαδικασία).

ΚΑΠΟΙΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΚΑΛΗΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ

- Η συμμετοχή των παιδιών πρέπει να είναι ασφαλής και άνετη (δηλαδή να υπάρχουν χώροι φιλικοί προς τα παιδιά που να τους επιτρέπουν να συμμετέχουν χωρίς άγχος και φόβο).
- Οι πληροφορίες που παρέχουμε στα παιδιά πρέπει να είναι κατάλληλες και προσιτές (δηλαδή, να είναι κατάλληλες για την ηλικία τους, τις ικανότητές τους και το ιστορικό τους).

ΚΑΠΟΙΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

- Αν χρειάζεται τα παιδιά να έχουν περισσότερη συμμετοχή στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων που τα επηρεάζουν σε ποιους τομείς μέσα στο σχολείο θεωρείτε ότι υπάρχει αυτή η ανάγκη;
- Υπάρχουν κάποια εμπόδια που κάνουν τη συμμετοχή των παιδιών στη λήψη αποφάσεων μέσα στο σχολείο δύσκολη; Αν ναι, πως μπορούν να υπερπηδηθούν;
- Τι οφέλη νομίζετε θα έχουν τα ίδια τα παιδιά από τη συμμετοχή; Τι οφέλη θα έχουν οι εκπαιδευτικοί;
- Μήπως υπάρχουν κάποιες αρνητικές συνέπειες που θεωρείτε ότι πιθανόν να προκύψουν από τη συμμετοχή των παιδιών στη λήψη αποφάσεων;
- Πρακτικά μιλώντας πως εσείς οι ίδιοι, από τις θέσεις σας, θα μπορούσατε να διευκολύνετε τη συμμετοχή των παιδιών;